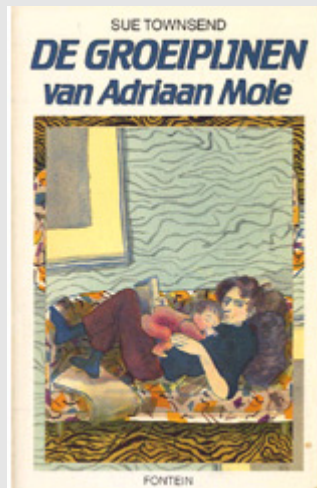

Hoge Raad, 26 juni 1992, Damave v Trouw**AUTEURSRECHT****Toelaatbaar citaat**

- Citaat mag niet wezenlijk afbreuk doen aan de door het auteursrecht beschermde belangen van de rechthebbende

Bij die beoordeling dient voorts in aanmerking te worden genomen dat art. 15a blijkens zijn voorgeschiedenis, voor wat betreft de daarin uitgewerkte begrenzing van het citeerrecht, tot strekking heeft dat de opnemings als citaat niet wezenlijk afbreuk mag doen aan de door het auteursrecht beschermde belangen van de rechthebbenden ter zake van de exploitatie van het betreffende werk; vgl. voor het aan het huidige art. 15a voorafgaande recht HR 22 juni 1990, NJ 1991, 268.

Voor wat betreft het hier aan de orde zijnde geval van een citaat, bestaande in het afdrucken van een illustratie uit het besproken boek bij een boekbespreking in een dagblad of tijdschrift, moet in het licht van de hiervoor weergegeven eisen — die voor de toepassing op een dergelijk geval concretisering behoeven — het volgende worden aangenomen.

- Een dergelijke opnemings levert in beginsel een toelaatbaar citaat op, mits de afbeelding samen met de tekst van de bespreking redelijkerwijs kan worden beschouwd als een geheel dat ertoe strekt om aan de lezer een indruk van het betreffende boek te geven.

Voor het antwoord op de vraag of dit het geval is, kan mede van belang zijn of in de geschreven tekst ook de illustraties van het boek ter sprake komen, maar in het algemeen zal dit niet beslissend zijn, aangenomen dat het verband tussen tekst en afbeelding, bijv. door plaatsing en onderschrift daarvan, voldoende duidelijk is.

- Mag niet de functie van versiering van het dagblad of tijdschrift krijgen

De opnemings zal evenwel de grenzen van een toelaatbaar citaat te buiten gaan, wanneer op de afbeelding, bijv. door de omvang daarvan in vergelijking met de tekst of door de wijze van opmaak van het dagblad of tijdschrift, een zodanige nadruk komt te liggen dat zij

in overwegende mate de functie van versiering van dat dagblad of tijdschrift verkrijgt.

- Afwijkend formaat bij boekillustratie niet vereist

Bij een boekillustratie bestaat reeds voldoende 'duidelijk verschil met het oorspronkelijke werk' in de zin van art. 15a tweede lid wanneer die illustratie los van het boek, maar in de hiervoor weergegeven samenhang met de boekbespreking in het dagblad of tijdschrift wordt afgedrukt. Een afwijkend formaat of een afwijkende omlijnings is in deze situatie in beginsel niet vereist.

Vindplaatsen: NJ 1993, 205, m.nt Verkade; BIE 1993, nr. 5, p. 20, m.nt. Steinhauser

Hoge Raad, 26 juni 1992

(Snijders, Bloembergen, Roelvink, Davids, Nieuwenhuis)

(...)

[X] Damave, te [Y], eiseres tot cassatie, adv. jhr. mr. J.L.R.A. Huydecoper,

tegen

Trouw/Kwartet BV, te Amsterdam, verweerster in cassatie, adv. mr. S. de Wit.

(...)

1. Het geding in feitelijke instanties

Eiseres tot cassatie — verder te noemen Damave — heeft bij exploit van 21 april 1987 verweerster in cassatie — verder te noemen Trouw — gedagvaard voor de Rechtbank te Amsterdam en gevorderd a. voor recht te verklaren dat Trouw in strijd heeft gehandeld met het bepaalde in de Auteurswet door het publiceren in haar dagblad van 30 april 1986 van een tekening door Damave, en b. Trouw te veroordelen om aan Damave te betalen een bedrag van f 6000, althans een door de rechtbank in goede justitie vast te stellen bedrag.

Nadat Trouw tegen de vorderingen verweer had gevoerd, heeft de rechtbank bij vonnis van 22 maart 1989 het gevorderde afgewezen.

Tegen dit vonnis heeft Damave hoger beroep ingesteld bij het Hof te Amsterdam.

Bij arrest van 6 dec. 1990 heeft het hof het bestreden vonnis bekrachtigd.

(...)

3. Beoordeling van het middel

3.1. In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

(i) Trouw heeft als uitgeefster van het dagblad 'Trouw' op 30 april 1986 in deze krant een bespreking gepubliceerd van het boek 'De groeipijnen van Adriaan Mole'. Dit boek is geïllustreerd met tekeningen van Damave.

(ii) Trouw heeft bij deze boekbespreking een dezer tekeningen gepubliceerd. In de boekbespreking komen de woorden voor 'met zeer aparte tekeningen van Henriette Damave'.

(iii) Damave heeft haar vordering in deze zaak gegrond op het haar toekomende auteursrecht op deze tekening. Trouw heeft zich tegen deze vordering verweerd — voor zover thans nog van belang — met een beroep op het citeerrecht, bedoeld in art. 15a Auteurswet.

3.2. Het hof heeft geoordeeld dat de publikatie van de tekening als een toelaatbaar citaat is te beschouwen. Hiertegen richt zich het middel.

3.3. Bij de beoordeling van de vraag of in dit geval van een toelaatbaar citaat sprake is, moet ervan worden uitgegaan dat het hier gaat om een citaat van een geheel werk als bedoeld in art. 15a tweede lid in verbinding met art. 10 eerste lid onder 6e Auteurswet en dat voldaan is aan de eisen van art. 15a eerste lid aanhef en onder 1e, 3e en 4e.

Dit brengt mee dat voor die beoordeling hier nog slechts van belang is:

a. of voldaan is aan de maatstaf van art. 15a eerste lid onder 2e nl. of het citeren in overeenstemming was met hetgeen naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd was en de omvang van het citaat door het te bereiken doel wordt gerechtvaardigd;

b. of het gaat om een zodanige verveelvoudiging — als bedoeld in art. 15a tweede lid — dat deze door haar grootte en door de werkwijze volgens welke zij is vervaardigd een duidelijk verschil met het oorspronkelijke werk vertoont.

Bij die beoordeling dient voorts in aanmerking te worden genomen dat art. 15a blijkens zijn voorgeschiedenis, voor wat betreft de daarin uitgewerkte begrenzing van het citeerrecht, tot strekking heeft dat de opneming als citaat niet wezenlijk afbreuk mag doen aan de door het auteursrecht beschermde belangen van de rechthebbenden ter zake van de exploitatie van het betreffende werk; vgl. voor het aan het huidige art. 15a voorafgaande recht HR 22 juni 1990, NJ 1991, 268.

Voor wat betreft het hier aan de orde zijnde geval van een citaat, bestaande in het afdrukken van een illustratie uit het besproken boek bij een boekbespreking in een dagblad of tijdschrift, moet in het licht van de hiervoor weergegeven eisen — die voor de toepassing op een dergelijk geval concreetisering behoeven — het volgende worden aangenomen. Een dergelijke opneming levert in beginsel een toelaatbaar citaat op, mits de afbeelding samen met de tekst van de bespreking redelijkerwijs kan worden beschouwd als een geheel dat ertoe strekt om aan de lezer een indruk van het betreffende boek te geven. Voor het antwoord op de vraag of dit het geval is, kan mede van belang zijn of in de geschreven tekst ook de illustraties van het boek ter sprake komen, maar in het algemeen zal dit niet beslissend zijn, aangenomen dat het verband tussen tekst en afbeelding, bijv. door plaatsing en onderschrift daarvan, voldoende duidelijk is. De opneming zal evenwel de grenzen van een toelaatbaar citaat te buiten gaan, wanneer op de afbeelding, bijv. door de omvang daarvan in vergelijking met de tekst of door de wijze van opmaak van het dagblad of tijdschrift, een zodanige nadruk komt te liggen dat zij in overwegende mate de functie van versiering van dat dagblad of tijdschrift verkrijgt.

Bij een boekillustratie bestaat reeds voldoende 'duidelijk verschil met het oorspronkelijke werk' in de zin van art. 15a tweede lid wanneer die illustratie los van het boek, maar in de hiervoor weergegeven samenhang met de boekbespreking in het dagblad of tijdschrift

wordt afgedrukt. Een afwijkend formaat of een afwijkende omlijning is in deze situatie in beginsel niet vereist.

3.4. In het licht van de hiervoor in 3.3 voor gevallen als het onderhavige ontwikkelde maatstaf laten de feiten in deze zaak geen andere conclusie toe dan dat de voormelde afbeelding een toelaatbaar citaat oplevert. De afbeelding vormt onmiskenbaar een, op informatie van de lezer gericht geheel met de bespreking van het boek, waarin ook de illustraties ter sprake komen. Van een nadruk op de afbeelding die haar als citaat ontoelaatbaar zou maken, is onmiskenbaar geen sprake.

Alle klachten van het middel stuiten hierop af.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

verwerpt het beroep;

veroordeelt Damave in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van Trouw begroot op f 457,20 aan verschotten en f 2500 voor salaris.

Conclusie Advocaat-Generaal Strikwerda

1. Het gaat in deze zaak om de grenzen van het citeerrecht als geregeld in art. 15a Auteurswet. Wat de feiten betreft, kan in cassatie van het volgende worden uitgegaan. Als uitgeefster van het dagblad 'Trouw' heeft verweerster in cassatie (hierna: Trouw) op 30 april 1986 in dat dagblad een bespreking gepubliceerd van het boek 'De groeipijnen van Adriaan Mole'. Het boek bevat in totaal vier tekeningen van eiseres tot cassatie (hierna: Damave), terwijl deze ook de omslagillustraties van het boek heeft gemaakt. Bij de boekbespreking, die onder meer de passage bevat '... met zeer aparte tekeningen van Henriette Damave', heeft Trouw een van de tekeningen van Damave afgebeeld. Naast deze afbeelding staat vermeld: 'Illustratie uit 'De groeipijnen van Adriaan Mole' van de hand van Henriette Damave'.

2. Damave is van mening dat de reproductie van haar tekening de grenzen van het citeerrecht te buiten gaat en heeft bij de inleidende dagvaarding van 21 april 1987 Trouw voor de Rechtbank te Amsterdam aangesproken met een vordering tot verklaring voor recht dat Trouw door publikatie van de tekening heeft gehandeld in strijd met de Auteurswet en tot veroordeling van Trouw tot betaling van schadevergoeding.

3. Na verweer door Trouw heeft de rechtbank bij vonnis van 22 maart 1989 de vorderingen van Damave afgewezen. In hoger beroep heeft het Gerechtshof te Amsterdam bij arrest van 6 dec. 1990 het vonnis van de rechtbank bekrachtigd.

4. De overwegingen van het hof laten zich als volgt samenvatten. Het artikel in 'Trouw' is te beschouwen (mede) als een aankondiging, als bedoeld in art. 15a lid 1 Auteurswet, van het (illustratie-)werk van Damave. Er is bovendien sprake van een — zij het summiere — beoordeling.

Het beeldcitaat is voorts toelaatbaar, aangezien

a. de publikatie van de tekening een inhoudelijk verband heeft met het betoog waarbij de tekening is afgedrukt;

b. de verhouding tussen het tekstgedeelte en de afgebeelde tekening niet disproportioneel is;

c. het citeren, gelet op het voorgaande, ook in overeenstemming is met hetgeen in het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is, terwijl het afdrukken van een van de vijf illustraties uit het boek door het bespreken van het boek gerechtvaardigd is;

d. de tekening, zoals afgedrukt in 'Trouw', een duidelijk verschil vertoont met het oorspronkelijke werk.

5. Damave is tegen het arrest van het hof (tijdig) in cassatie gekomen met een uit vier onderdelen opgebouwd middel, dat door Trouw is bestreden met conclusie tot verwerping van het cassatieberoep.

6. Na onderdeel 1, dat geen klacht bevat, verwijt onderdeel 2 onder a het hof ten onrechte tot uitgangspunt te hebben genomen dat voor de geoorloofdheid van een citaat in de zin van art. 15a Auteurswet bepalend, althans voldoende, is dat er een inhoudelijk verband bestaat tussen het citaat en het betoog waarbij of waarin het citaat is geplaatst.

7. Het komt mij voor dat deze klacht op een verkeerde lezing van het bestreden arrest berust. Blijkens r.o. 4.3 t/m 4.5 heeft het hof niet beslist dat reeds de enkele omstandigheid dat tussen tekening en tekst een inhoudelijk verband bestaat het beeldcitaat geoorloofd maakt. Uit r.o. 4.3 slot, r.o. 4.4 en r.o. 4.5 blijkt dat het hof aan die geoorloofdheid een aantal nadere eisen stelt, zoals deze hierboven onder 4 geparafraseerd zijn weergegeven. De klacht mist derhalve feitelijke grondslag en moet daarom falen.

8. Voorts bevat onderdeel 2 onder a de klacht dat het hof ten onrechte heeft aangenomen dat er een relevante verhouding is tussen tekst en citaat, nu — kort gezegd — die tekst vrijwel uitsluitend over het boek en niet over het illustratiewerk gaat.

9. Als ik het goed zie, richt deze klacht zich tegen de passage in r.o. 4.3 van het bestreden arrest welke luidt:

'Anders dan Damave meent behoort dit betoog de gehele boekbespreking, en niet alleen de zinsneden die direct betrekking hebben op haar illustratiewerk. Immers, dit werk is speciaal vervaardigd bij de geschreven tekst van 'De groeipijnen van Adriaan Mole' en maakt daarvan een onderdeel uit.

Het vereiste verband tussen de tekening en de tekst is derhalve zeker aanwezig.'

Dit oordeel berust op feitelijke waarderingen en kan derhalve in cassatie op juistheid niet worden getoetst. Het getuigt ook niet van een onjuiste opvatting van het begrip 'citeren' als bedoeld in art. 15a Auteurswet: als er verband is tussen de overneming en de context, is er sprake van citeren. Vgl. Verkade-Spoor, Auteursrecht (1985), p. 158 en Van Lingen, Auteursrecht in hoofdlijnen, 3e druk (1990), p. 110. Het oordeel van het hof is ook niet onbegrijpelijk. De klacht zal daarom moeten falen.

10. Onderdeel 2 onder b is klaarblijkelijk geent op HR 22 juni 1990, NJ 1991, 268, m.nt. J.H. Spoor (zie voorts E.J. Dommering, Informatierecht/AMI 1990, p.

202 en H. Cohen Jehoram, AA 1991, p. 672) en betoogt dat het hof bij de beoordeling van de geoorloofdheid van het citaat als criterium had behoren aan te leggen of de door Trouw afgedrukte afbeelding van de door Damave gemaakte tekening een zodanig ondergeschikt deel van de betreffende tekst vormde, dat de door opneming in de tekst tot stand gebrachte verveelvoudiging redelijkerwijs niet meer als een vorm van exploitatie van het betreffende werk kan worden beschouwd.

12. Dat het hof deze maatstaf (die blijkens r.o. 3.4 van het genoemde arrest van de Hoge Raad ook geldt bij de toepassing van de nieuwe regeling van het citeerrecht in art. 15a Auteurswet) niet met zoveel woorden noemt, is niet beslissend. Waar het op aankomt is of het oordeel van het hof voldoet aan die maatstaf.

13. Dit laatste is naar mijn mening het geval. Uit de omstandigheden waarop het hof zijn oordeel heeft grond, volgt immers dat de afbeelding van de tekening bij het artikel in 'Trouw' geen zelfstandige exploitatiefunctie heeft. Het hof heeft vastgesteld dat de afbeelding een inhoudelijk verband heeft met het betoog waarbij de tekening is afgedrukt, dat de verhouding tussen de tekst en de tekening niet disproportioneel is, en dat de tekening, zoals afgedrukt, door met name de lay-out en het papier waarop het is gedrukt, een duidelijk verschil vertoont met het oorspronkelijke werk. Daarin ligt besloten dat het beeldcitaat niet min of meer los aan het betoog is toegevoegd, maar aan dat betoog ondergeschikt is, en dat het beeldcitaat als reproductie voldoende afstand houdt van het origineel. Dat 's hofs oordeel het beeldcitaat onder deze omstandigheden als een toelaatbaar citaat is aan te merken, getuigt m.i. niet van een onjuiste rechtsopvatting en, meer bepaald, niet van een miskennis van de eis dat de reproductie een zodanig ondergeschikt onderdeel van de tekst moet vormen dat de door de opneming in die tekst tot stand gebrachte verveelvoudiging redelijkerwijs niet meer als een vorm van exploitatie van het betreffende kunstwerk kan worden beschouwd. Voor verdere toetsing in cassatie is geen ruimte, aangezien het oordeel van het hof sterk verweven is met waarderingen van feitelijke aard.

De klacht van onderdeel 2 onder b moet dan ook naar mijn mening falen.

14. Onderdeel 3 verdedigt de opvatting dat een beeldcitaat ontoelaatbaar is, indien het citaat niet slechts de functie heeft van ondersteuning of toelichting van de tekst, maar tevens, althans in relevante mate, dient ter verfraaiing van de betreffende publikatie. Door dit laatste gezichtspunt in zijn oordeel niet te betrekken zou het hof het recht hebben geschonden en voorts, nu Damave heeft gesteld dat het beeldcitaat in de publikatie (mede) ter verfraaiing van die publikatie diende, zijn motiveringsplicht hebben geschonden door op die stellingen van Damave niet te beslissen.

15. De door het onderdeel verdedigde opvatting gaat m.i. te ver. Bij aanvaarding van deze opvatting is er vrijwel geen ruimte meer voor het (geoorloofd) citeren van een werk van beeldende kunst, aangezien in de meeste gevallen het citaat van het kunstwerk tevens

leidt tot verfraaiing van de publikatie waarin het beeldcitaat is opgenomen. Ik zou daarom menen dat het beeldcitaat pas zijn geoorloofd karakter verliest, indien het uitsluitend of in hoofdzaak dient tot verfraaiing van de publikatie waarin het is opgenomen. Vgl. Verkade-Spoor, a.w., p. 158 en Gerbrandy, Kort commentaar op de Auteurswet 1912 (1988), p. 224. Waar het in de eerste plaats op aankomt is of het beeldcitaat redelijkerwijs niet als een vorm van exploitatie van het werk kan worden beschouwd. Criterium daarbij is of het beeldcitaat een ondergeschikt onderdeel van de tekst vormt. Met dit criterium laat zich de geoorloofde illustratie van de tekst scheiden van het gebruik van beeldmateriaal uitsluitend of in hoofdzaak om de exploitatie van de eigen tekst ten koste van de belangen van de auteur lucratiever te doen zijn (vgl. E.J. Dommering, Informatierecht/AMT 1990, p. 205 r.k. slot). Daarnaast is aan een zelfstandig verfraaiingscriterium geen behoefte, zou ik menen.

16. Waar het hof heeft vastgesteld dat de reproductie van de tekening van Damave een inhoudelijk verband heeft met het betoog waarbij de tekening is afgedrukt ('het vereiste verband tussen de tekening en de tekst is zeker aanwezig', r.o. 4.3), ligt daarin besloten dat het beeldcitaat niet uitsluitend of in hoofdzaak ter verfraaiing van de publikatie diende. Gelet op hetgeen hierboven onder 15 is opgemerkt, getuigt 's hofs oordeel m.i. dan ook niet van een onjuiste rechtsopvatting en is dit oordeel, ook zonder nadere motivering, voldoende begrijpelijk tegenover de stellingen van Damave. Onderdeel 3 acht ik daarom, zowel in zijn rechtsklacht als in zijn motiveringsklacht, ongegrond.

17. Onderdeel 4 keert zich tegen het oordeel van het hof dat de tekening van Damave, zoals in 'Trouw' afgebeeld, een duidelijk verschil vertoont met het oorspronkelijke werk.

18. Ook dit onderdeel is naar mijn mening tevergeefs voorgesteld. Het hof heeft verschillen vastgesteld in met name de lay-out en het papier waarop de afbeelding is gedrukt. Door aan deze aspecten bij de toepassing van art. 15a lid 1 Auteurswet betekenis te hechten, heeft het hof niet blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. Vgl. Verkade-Spoor, a.w., p. 162; Gerbrandy, a.w., p. 227. Het oordeel van het hof kan, feitelijk als het is, voor het overige in cassatie niet worden getoetst. Het is ook niet onbegrijpelijk en behoefde geen nadere motivering.

19. Het middel in al zijn onderdelen ongegrond bevindend, concludeer ik tot verwerping van het beroep.